

ธรรมาภิบาลในระบบทุนนิยม

Good Governance in Capitalism

กรัณท์รัตน์ บุญญวัฒน์
ประวัฒน์ เบญญาศรีสวัสดิ์
คณะบัญชี มหาวิทยาลัยกรุงเทพ
E-mail : prawat.b@bu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้อธิบายถึงหลักการพื้นฐานของธรรมาภิบาลที่นำมาใช้กับบริษัทเอกชนโดยเฉพาะบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยโดยมีชื่อเรียกว่า การกำกับดูแลกิจการที่ดี ซึ่งระบบเศรษฐกิจแบบแข่งขันเสรีและทุกฝ่ายเข้าถึงข้อมูลได้อย่างเท่าเทียมกัน เป็นระบบที่มีแต่ในทฤษฎี ซึ่งในทางปฏิบัติการผูกขาดเกิดขึ้นในทุกกลุ่มอุตสาหกรรมของไทยทำให้เสียสมดุลด้านการแข่งขันเสรี ผู้เข้าถึงข้อมูลได้มากกว่าสามารถบงกชผลประโยชน์ให้กับตัวเองได้มากกว่าการกำกับดูแลกิจการที่ดี จึงเป็นเครื่องมือที่ออกแบบมาเพื่อสร้างอุปสรรคในการดักตวงผลประโยชน์ให้ทำได้ยากขึ้นเท่านั้น แต่เนื่องจากการกำกับดูแลกิจการที่ดี เป็นเพียงข้อชี้ชวน ไม่ใช่ข้อบังคับจึงต้องอาศัยความตั้งใจจริงของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในตลาดทุนในการนำเครื่องมือเหล่านี้ไปใช้ให้เกิดผลตามวัตถุประสงค์ นอกจากนี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนการกำกับดูแลกิจการที่ดียังไม่สามารถผลักดันให้เห็นเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน ประกอบกับนโยบายของหน่วยงานบางอย่างก็มีความขัดแย้งกันเอง ดังนั้น แม้จะมีการเริ่มใช้หลักการกำกับดูแลกิจการที่ดีในตลาดทุนไทยมาเป็นเวลากว่าสิบปี ประโยชน์จากการนำการกำกับดูแลกิจการที่ดีมาใช้ในตลาดทุนไทยยังคงไม่เห็นผลเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน

คำสำคัญ : การกำกับดูแลกิจการ ธรรมาภิบาล ระบบทุนนิยม ประเทศไทย ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

ABSTRACT

This article presents good governance for private enterprises, especially the company listed in the Stock Exchange of Thailand. Good governance for the listed firm is known as "Corporate Governance." Perfectly competitive market suggests that everyone in the market has perfect knowledge. In fact, monopoly can be found in all Thai industry groups, deteriorating the equilibrium in the perfectly competitive market. More information accessed, more benefits obtained. Corporate governance is a set of mechanisms designed to build up obstacles, deterring people who are more likely to take private benefits. However, the corporate governance is not a law, but an offer. Hence, its success depends on willingness of market participants to efficiently exercise these mechanisms. Besides, parties relating to the corporate governance

cannot efficiently boost up the corporate governance and policies of the party do not align to each other. Therefore, it has been attempted to embed the corporate governance for more than 10 years but its outcome is still intangible.

KEYWORDS : Capitalism, Corporate Governance, Thailand, The Stock Exchange of Thailand?

บทนำ

ระบบทุนนิยมเป็นระบบที่มุ่งด้านการแข่งขันอย่างเสรีในทางการตลาด โดยอาศัยหลักการที่ว่า การแข่งขันทำให้เกิด "ความสมดุลทางเศรษฐกิจ" แนวคิดของระบบทุนนิยมอาจจะฟังดูสวยหรู หากแต่ในความเป็นจริง "ความสมดุล" เป็นสิ่งที่หาได้ยากในภาวะเศรษฐกิจที่เต็มไปด้วยผู้แข่งขันที่ขาดจริยธรรม และมุ่งแสวงหาประโยชน์เพื่อความมั่งมีของตนเองโดยไม่คำนึงถึงประโยชน์ของเศรษฐกิจโดยรวม และพร้อมที่จะทำทุกอย่างเพื่อประโยชน์ของตนเองโดยไม่คำนึงถึงวิธีการ ในขณะที่กลไกในการกำกับดูแลให้ระบบทุนนิยมเป็นไปตามหลักของความสมดุลนั้นยังไม่เข้มแข็งและไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ดังนั้น จึงเป็นช่องว่างที่เปิดโอกาสให้ผู้แข่งขันที่มีทุนหนากว่าและมีแนวโน้มที่จะสามารถเข้าถึงข้อมูล (ภายใน) ได้ดีกว่าเข้ามามีบทบาทในการกำหนดทิศทางของตลาด ผลลัพธ์ก็คือ การแข่งขันอย่างเสรีในระบบทุนนิยมที่ควรจะเป็น กลับกลายเป็นตลาดผูกขาดที่ถูกควบคุมโดยมี "ผู้เล่น" หรือ "นายทุน" รายใหญ่เพียงไม่กี่ราย¹

หากมองในภาคธุรกิจ นายทุนซึ่งมีฐานะเป็นเจ้าของธุรกิจก็คือ "ผู้ถือหุ้น" (ถ้าไม่นับ "เจ้าหนี้" มาร่วมด้วย) เป็นผู้นำเงินและสินทรัพย์อื่นๆ ของตนมาลงทุนเพื่อประกอบกิจการบางอย่าง ซึ่งก่อให้เกิดรายได้และการจ้างงาน ในที่นี้ผู้ถือหุ้นอาจมีเพียงคนเดียวหรือหลายคนก็ได้ขึ้นอยู่กับรูปแบบของธุรกิจ หากกิจการมีขนาดเล็ก เช่น กิจการเจ้าของคนเดียว ผลกำไรหรือขาดทุนจากการประกอบกิจการย่อมตกแก่ผู้ถือหุ้นหรือเจ้าของกิจการอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย และส่งผลกระทบต่อผู้ที่เกี่ยวข้องอื่น (เช่น เจ้าหนี้ คู่แข่ง) ในวงแคบ ตรงกันข้ามกับกิจการที่มีขนาดใหญ่ซึ่งเกิดจากการระดมทุนจากผู้ถือหุ้นจำนวนมาก ราย เช่น บริษัทมหาชนหรือบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ ผลการดำเนินงานของกิจการทั้งดีและไม่ดีย่อมส่งผลกระทบต่อในวงกว้าง ด้วยเหตุนี้เองจึงเป็นที่มาของการพัฒนาหลักการเพื่อใช้เป็นเครื่องมือกำกับการดำเนินงานของกิจการให้เอื้อประโยชน์ต่อ "ผู้มีส่วนได้เสีย" ทุกฝ่ายอย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่ให้มีการเอารัดเอาเปรียบจากผู้มีส่วนได้เสียกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง² หลักการนี้รู้จักกันอย่างเป็นทางการและสากลว่า "Good Governance" ซึ่งเป็นคำที่มีความหมาย

¹ จากการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนแบ่งการตลาดของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยในปี 2555 พบว่า ในทุกกลุ่มอุตสาหกรรม ส่วนแบ่งการตลาดที่วัดจากรายได้รวมทั้งหมดของทุกบริษัทในแต่ละกลุ่มอุตสาหกรรมมีการกระจุกตัวอยู่ที่บริษัทเพียงไม่กี่รายซึ่งจัดได้ว่า เป็นผู้นำตลาดในกลุ่มธุรกิจนั้นๆ เช่น ผู้นำกลุ่มธุรกิจการเกษตรจากทั้งหมด 15 บริษัท มีส่วนแบ่งการตลาดร้อยละ 56.63 จากมูลค่าการตลาดรวมประมาณ 178 แสนล้านบาท ผู้นำกลุ่มอาหารและเครื่องดื่มจากบริษัททั้งหมด 24 บริษัท มีส่วนแบ่งการตลาดร้อยละ 57.39 จากมูลค่าการตลาดรวมประมาณ 660 แสนล้านบาท ผู้นำกลุ่มธุรกิจเงินทุนและหลักทรัพย์ที่มีอยู่บริษัททั้งหมด 29 บริษัท มีส่วนแบ่งการตลาดร้อยละ 33.32 จากมูลค่าการตลาดรวมประมาณ 81 แสนล้านบาท หรือ ผู้นำกลุ่มธุรกิจพัฒนาอสังหาริมทรัพย์มีส่วนแบ่งการตลาดร้อยละ 11.09 จากมูลค่าการตลาดรวม 424 แสนล้านบาท ซึ่งมีบริษัททั้งหมด 63 บริษัท เป็นต้น ซึ่งผลจากตัวเลขส่วนแบ่งการตลาดในด้านรายได้รวมสะท้อนให้เห็นว่า ในสภาพเศรษฐกิจของไทยปัจจุบัน มีการผูกขาดด้านการตลาดที่กระจุกตัวอยู่ที่บริษัทเพียงไม่กี่แห่งเท่านั้น

² ตัวอย่างเช่น การกำหนดให้บริษัทจัดตั้งคณะกรรมการตรวจสอบ (Audit Committee) ซึ่งประกอบด้วยกรรมการอิสระอย่างน้อยสามคนและต้องมีการตรวจสอบอย่างน้อยหนึ่งคนที่มีความรู้และประสบการณ์เพียงพอที่จะสามารถสอบทานความน่าเชื่อถือของงบการเงินได้ ทั้งนี้ เพื่อให้มีความมั่นใจว่าข้อมูลทางการเงินที่ผู้บริหารจัดทำและเปิดเผยต่อประชาชนผู้ให้ข้อมูลนั้นมีความน่าเชื่อถือและเป็นไปตามมาตรฐานการบัญชีของประเทศไทย หรือกล่าวคือ เพื่อเป็นการป้องกันมิให้ฝ่ายบริหารแสดงข้อมูลทางการเงินอันเป็นเท็จซึ่งจะส่งผลเสียแก่ประชาชนผู้ให้ข้อมูลดังกล่าวตนเอง (อ้างอิง ประกาศคณะกรรมการกำกับตลาดทุน ที่ ทจ.28/2551 เรื่อง การขออนุญาตและการอนุญาตให้เสนอขาย หุ้นที่ออกใหม่ ลงวันที่ 15 ธันวาคม 2551 มีผลบังคับใช้ในวันเดียวกัน)

เปิดกว้างและไม่มีคำจำกัดความที่แน่นอนขึ้นอยู่กับบริบทที่ถูกนำไปปรับใช้สำหรับประเทศไทยได้บัญญัติศัพท์คำนี้เป็น ภาษาไทยเรียกว่า "ธรรมาภิบาล" (ธรรมะ + อภิบาล) มีความหมายที่ตรงไปตรงมานั้นคือ "การปกครองด้วยคุณความดี ซื่อตรงต่อกัน มั่นคงในสัญญา (กฎ กติกา มารยาท) ที่ร่วมกันทำ เป็นธรรม โปร่งใส และรับผิดชอบในสิ่งที่ทำ" (ดร.จรรยาพร ธรณินทร์, 2553) ซึ่งหากนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในระบบทุนนิยมจะถูกเรียกว่า "การกำกับดูแลกิจการที่ดี" หรือ "บรรษัทภิบาลที่ดี" (Good Corporate Governance) นั่นเอง

บทความนี้ขอเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับธรรมาภิบาลที่ถูกนำมาปรับใช้กับบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ซึ่งต่อไปขอเรียกว่า "การกำกับดูแลกิจการที่ดี" โดยครอบคลุมประเด็นเกี่ยวกับวัตถุประสงค์และผู้ที่พึงได้รับประโยชน์จากการกำกับดูแลกิจการที่ดี ความจำเป็น อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการนำหลักการกำกับดูแลกิจการที่ดีมาใช้กับบริษัทจดทะเบียนในตลาดทุนของประเทศไทย

"การกำกับดูแลกิจการ" เป็นไปเพื่อประโยชน์ของใคร

การกำกับดูแลกิจการที่ดีนั้นเป็นแนวคิดที่มีมานานแล้ว โดยเริ่มแรกเกิดจากความพยายามที่จะลดปัญหาความขัดแย้งทางผลประโยชน์ (Agency Problem) ระหว่างผู้ถือหุ้นและผู้จัดการ และต่อมาขยายความรวมถึงผลประโยชน์ที่ขัดกันของผู้มีส่วนได้เสียในลักษณะอื่น เช่น ผู้มีอำนาจควบคุมกิจการกับผู้ถือหุ้นส่วนน้อยหรือผู้ถือหุ้นกับเจ้าหนี้ เป็นต้น โดยแนวคิดในช่วงแรกๆ จะเน้นไปในเรื่องของ การตรวจสอบ และถ่วงดุลอำนาจ (Checks and Balance) ของกรรมการ และผู้บริหาร และการจัดตั้งกรรมการอิสระ เป็นต้น

ในกรณีของประเทศไทย การกำกับดูแลกิจการที่ดีเพิ่งจะเริ่มมีบทบาทสำคัญนับตั้งแต่การล้มละลายของสถาบันการเงิน บริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ และบริษัทต่างๆ ในช่วงฟองสบู่แตกในปี 2540 ซึ่งสาเหตุส่วนหนึ่งเกิดจากความอ่อนแอของระบบการกำกับดูแลกิจการที่ดี เช่น การที่บริษัทกู้ยืมเงิน (ต่างประเทศ) กันเกินตัว และสถาบันการเงินปล่อยกู้โดยไม่รอบคอบ เป็นต้น ทำให้เกิดผลกระทบต่อความเชื่อมั่นในการลงทุนของนักลงทุนทั้งในและนอกประเทศ

รัฐบาลไทยจึงมีนโยบายที่จะส่งเสริมและให้ความรู้แก่หน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ให้หันมาใส่ใจกับการจัดให้มี "การกำกับดูแลกิจการที่ดี" ขึ้นในองค์กรของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยซึ่งเป็นแหล่งระดมทุนทั้งจาก "นักลงทุน" ภายในและภายนอกประเทศ การกำกับดูแลกิจการที่ดีจึงเป็นเสมือนป้ายโฆษณาบอกคุณสมบัติและชี้ชวนให้นักลงทุนมีความมั่นใจมากขึ้นที่จะนำเงินของตนเข้ามาลงทุนในตลาดทุนของประเทศไทย

ดังนั้น หน่วยงานหลักของตลาดทุนของประเทศไทย ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (สำนักงาน ก.ล.ต.) และตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยได้พยายามผลักดันบริษัทจดทะเบียนโดยใช้วิธีการทั้งการบังคับและโดยความสมัครใจให้หันมาให้ความสำคัญกับการจัดให้มีการกำกับดูแลกิจการที่ดีขึ้นในบริษัทของตนเพื่อ "ยกระดับการกำกับดูแลกิจการของบริษัทจดทะเบียนให้สามารถเทียบเคียงกับมาตรฐานสากลได้" ซึ่งจะทำให้นักลงทุนที่ยังกังวลกับวิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นมีความมั่นใจและหันกลับมาลงทุนในตลาดทุนไทยอีกครั้ง และในระยะยาวจะทำให้ตลาดทุนของไทยมีความโปร่งใส น่าเชื่อถือ และสามารถแข่งขันและเติบโตไปได้พร้อมๆ กับการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศอีกด้วย (ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย, 2549)

ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (2549) ให้ความหมายของการกำกับดูแลกิจการที่ดีว่าเป็น "ระบบที่จัดให้มีโครงสร้างและกระบวนการของความสัมพันธ์ระหว่างคณะกรรมการฝ่ายจัดการและผู้ถือหุ้นเพื่อสร้างความสามารถในการแข่งขันที่นำไปสู่ความเจริญเติบโตและเพิ่มมูลค่าให้กับผู้ถือหุ้นในระยะยาวโดยคำนึงถึงผู้มีส่วนได้เสียอื่น" โดยมีการปรับปรุงให้สอดคล้องกับหลักการกำกับดูแลกิจการที่ดีขององค์การ เพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา ปี 2547 (Organization for Economic Co-Operation and Development: OECD, 2004) หลักการดังกล่าวแบ่งออกเป็น 5 หมวดหลัก ได้แก่ 1. สิทธิของผู้ถือหุ้น 2. การปฏิบัติต่อผู้ถือหุ้นอย่างเท่าเทียมกัน 3. บทบาทของผู้มีส่วนได้เสีย 4. การเปิดเผยข้อมูลและความโปร่งใส และ 5. ความรับผิดชอบของคณะกรรมการ

หลักการกำกับดูแลกิจการที่ดีของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยมีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อคุ้มครองสิทธิประโยชน์

ของผู้ถือหุ้น ทั้งนี้ เนื่องจากผู้ถือหุ้นถือเป็นเจ้าของกิจการ และเป็นผู้ลงทุน จึงควรได้รับความคุ้มครองเพื่อให้มั่นใจว่า ผู้ถือหุ้นทุกรายสามารถใช้สิทธิของตนต่อบริษัทได้อย่าง เท่าเทียมกัน นอกจากนี้บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ แห่งประเทศไทย ส่วนใหญ่จะมีโครงสร้างผู้ถือหุ้นแบบกระจุกตัว (Concentrated Ownership)³ และมักมีผู้บริหารที่เป็นกลุ่ม เดียวกันกับผู้ถือหุ้นรายใหญ่ ดังนั้นปัญหาความขัดแย้งทาง ผลประโยชน์มักเกิดขึ้นระหว่างผู้ถือหุ้นรายใหญ่ (หรือผู้มี อำนาจควบคุมกิจการ) และผู้ถือหุ้นรายย่อย การกำกับดูแล กิจการที่ดีจึงเข้ามามีบทบาทในการคุ้มครองการใช้สิทธิของ ผู้ถือหุ้นรายย่อยไม่ให้เสียเปรียบผู้ถือหุ้นรายใหญ่ ทั้งใน เรื่องสิทธิออกเสียงเกี่ยวกับเรื่องสำคัญๆ และการได้รับ ข้อมูลที่เชื่อถือได้และที่จำเป็นต่อการตัดสินใจเท่าๆ กัน และในเวลาที่เหมาะสม

สำหรับผู้มีส่วนได้เสียอื่นซึ่งมาจากหลายกลุ่ม เช่น ลูกค้า พนักงาน เจ้าหนี้ คู่ค้า ชุมชนที่บริษัทตั้งอยู่ รวมถึง ภาครัฐบาล เป็นต้น หลักกำกับดูแลกิจการจะเน้นไปที่ การคุ้มครองให้ผู้มีส่วนได้เสียแต่ละกลุ่มนั้นได้รับสิทธิ ที่ตนพึงได้รับตามกฎหมายหรือข้อตกลงที่ทำร่วมกับบริษัท ซึ่งจะสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบริษัทและผู้มีส่วนได้เสีย อื่นเป็นไปในทางทิศทางที่เกื้อกูลกันในระยะยาว แต่เนื่องจาก ผู้มีส่วนได้เสียกลุ่มอื่นๆ มีจำนวนมาก ตั้งแต่พนักงาน เจ้าหนี้ ไปจนถึงชุมชนและสังคม ดังนั้น จึงเป็นไปได้ว่าในทาง ปฏิบัตินั้นผู้บริหารของบริษัทอาจจะเลยหรือหลีกเลี่ยงความ รับผิดชอบที่ควรจะมีต่อผู้มีส่วนได้เสียบางกลุ่มที่ไม่ส่ง

ผลกระทบ (เป็นตัวเงิน) กับบริษัทโดยตรง⁴

ดังนั้น การกำกับดูแลกิจการที่ดีโดยทั่วไปเป็น การรักษาคุ้มครองสิทธิประโยชน์ของผู้มีส่วนได้เสียทุกราย ที่เกี่ยวข้องกับบริษัทนั้น เช่น นักลงทุน ผู้บริหาร เจ้าหนี้ ลูกค้า พนักงาน ตลอดจนชุมชนและสังคม เป็นต้น ซึ่งจาก หลักการเชิงทฤษฎีพื้นฐานนี้ นับว่าการกำกับดูแลกิจการที่ดี เป็นสิ่งที่มีประโยชน์ต่อทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง (และดูจะเป็น หลักการที่มีความทันสมัย)

การกำกับดูแลกิจการที่ดีเป็นกลไกที่ปฏิบัติได้ และทำได้ผลดีจริงหรือไม่

โดยหลักการเชิงเทคนิค การกำกับดูแลกิจการที่ดี เข้ามามีบทบาทในการลดปัญหาผลประโยชน์ที่ขัดกันของ ผู้มีส่วนได้เสียในบริษัท โดยเสนอวิธีการต่างๆ ที่ช่วยถ่วง ดุลอำนาจของแต่ละฝ่ายให้อยู่ในภาวะสมดุล เช่น ข้อกำหนดให้มีกรรมการอิสระและการจัดตั้งกรรมการ ตรวจสอบที่ขึ้นตรงต่อคณะกรรมการบริษัท วัตถุประสงค์ก็ เพื่อให้เป็นเครื่องมือในการถ่วงดุลอำนาจของกรรมการบริหาร ให้ปฏิบัติงานเพื่อประโยชน์สูงสุดของบริษัท ไม่ใช่เพื่อประโยชน์ ของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือการกำหนดความรับผิดชอบของ คณะกรรมการบริษัทให้ต้องดูแลสิทธิประโยชน์ของผู้ถือหุ้น น้อยใหญ่ให้เท่าเทียมกัน และในขณะเดียวกันก็จะต้องดูแล สิทธิประโยชน์ของเจ้าหนี้ พนักงาน ตลอดจนถึงสังคมไป พร้อมกัน หรือ การกำหนดจำนวนกรรมการในคณะกรรมการ หรือจำนวนกรรมการอิสระในคณะกรรมการตรวจสอบว่า

³ งานวิจัยของ Wiwattanakantang (2001) ระบุว่า ในปี 2539 บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (ยกเว้นบริษัทจดทะเบียนใน กลุ่มธุรกิจการเงิน) มีผู้ถือหุ้นรายใหญ่ ซึ่งถือหุ้นเกินกว่าร้อยละ 25 จำนวน 221 บริษัท จากทั้งหมด 270 บริษัทในตัวอย่างที่ศึกษา ซึ่ง คิดเป็นร้อยละ 81.85 นอกจากนี้ ข้อมูลจากฐานข้อมูล SETSMART ของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย พบว่า ในปี 2550 บริษัทจดทะเบียนฯ ส่วนใหญ่ในประเทศไทยยังคงมีโครงสร้างการถือหุ้น แบบกระจุกตัว แต่มีสัดส่วนที่ลดลงเล็กน้อย คือประมาณร้อยละ 77.1

⁴ ตามที่ความพยายามสนับสนุนให้องค์กรต่างๆ ได้รับการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม (มอก.) 26000 ว่าด้วยความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อสังคมที่ยั่งยืน ซึ่งตามข้อมูลจากกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ได้มีการจัดอบรมเกี่ยวกับ มอก. 26000 เรื่อง "ผู้ประกอบการ หน่วยงานต้นแบบการนำ มอก.26000" โดยมีองค์กรภาคเอกชนที่เข้ารับประกาศนียบัตรจากการอบรมเมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2554 เพียง 10 บริษัท ข้อมูลนี้ถือเป็นตัวชี้วัด ประการหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าองค์กรภาคเอกชนในประเทศไทยยังไม่ให้ความสนใจในเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมเท่าใดนัก (กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2554. http://www.ertc.deqp.go.th/ertc/index.php?option=com_content&task=view&id=1188 (20 มีนาคม 2556)) และในขณะที่เขียนบทความนี้ยังไม่พบข้อมูลว่ามืองค์กรภาคธุรกิจใดในประเทศไทยที่ได้รับการรับรอง มอก. 26000 นอกจากนี้ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยมีการมอบรางวัลบริษัทที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมอย่างต่อเนื่องทุกปี โดยเริ่มมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 ปากกว่าในปี 2555 (ซึ่งผ่านมาแล้วถึง 7 ปี) มีบริษัทที่ผ่านการคัดเลือกให้เข้าร่วมประกวดเพียง 10 บริษัท (ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. 2555. http://www.set.or.th/th/news/issuer_activities/setawards/files/NewsRelease_SETAwards_Oct30.pdf (20 มีนาคม 2556)) จากบริษัท จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยทั้งหมด ณ เดือนธันวาคม 2555 จำนวน 535 บริษัท ซึ่งข้อมูลนี้สามารถนำมาเป็นตัวชี้วัดถึงการขาด ความเอาใจใส่ต่อผู้มีส่วนได้เสียของธุรกิจในประเทศไทยอย่างเห็นได้ชัด

ควรจะมีก็คนจึงจะพอเหมาะ รวมไปถึงความรู้ความสามารถของกรรมการในแต่ละคนว่าควรจะมีทักษะในด้านใด หรือต้องผสมผสานกันอย่างไรให้ได้คณะกรรมการที่ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งอาจต้องพิจารณาถึงชื่อเสียงและความน่าเชื่อถือของกรรมการแต่ละคนด้วย

การส่งเสริมให้มีการกำกับดูแลกิจการที่ดีจึงเป็นเพียงการวางกรอบหรือการกำหนดเกณฑ์อย่างกว้างๆ (เช่น ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยกำหนดให้บริษัทจดทะเบียนฯ มีการกรรมการอิสระอย่างน้อยหนึ่งในสามของจำนวนกรรมการทั้งหมด แต่ต้องไม่น้อยกว่าสามคน) และจำเป็นที่แต่ละบริษัทต้องค้นหาคำตอบในรายละเอียดเองเพื่อให้ได้ส่วนผสมของเครื่องมือที่ลงตัวและเหมาะสมกับแต่ละบริษัทและแต่ละประเทศซึ่งแตกต่างกันไปตามปัจจัยแวดล้อมอื่นๆ ด้วย เช่น ลักษณะโครงสร้างผู้ถือหุ้น หรือหลักกฎหมาย เป็นต้น ดังนั้นในทางปฏิบัติ ผลของการนำเครื่องมือของการกำกับดูแลกิจการที่ดีไปใช้จึงแตกต่างกันออกไป

กลุ่มของงานวิจัยที่แสดงผลสำเร็จของการนำการกำกับดูแลกิจการที่ดีไปใช้ พบว่า การกำกับดูแลกิจการที่ดีเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยลดความเสี่ยงของพฤติกรรมของผู้บริหารที่ไม่เป็นไปเพื่อประโยชน์ของบริษัทโดยรวม (Management's Opportunistic Behaviours) ช่วยเพิ่มความมั่นใจให้แก่นักลงทุนทั้งในและต่างประเทศ รวมถึงช่วยเพิ่มผลผลิตภาพของบริษัท (Firm's Productivity) ในตลาดที่มีการแข่งขันไม่สมบูรณ์ (Non-Competitive Market) เป็นต้น ตัวอย่างเช่น Lo et al. (2010) ศึกษาบริษัทจดทะเบียนในฮ่องกงและพบว่า การกำกับดูแลกิจการที่ดี (เช่น บริษัทที่มีสัดส่วนของกรรมการอิสระสูง หรือมีการแยกหน้าที่ระหว่างประธานบริษัทกับประธานเจ้าหน้าที่บริหาร หรือมีผู้เชี่ยวชาญทางการเงินในคณะกรรมการตรวจสอบ) มีส่วนช่วยลดการใช้วิธีการกำหนดราคาขายระหว่างกันที่สูงกว่าราคาตลาดอย่างมาก (Transfer Pricing Manipulation) งานวิจัยของ Tian และ Twite (2011) ในออสเตรเลียพบว่าประสิทธิภาพของคณะกรรมการ (วัดจากสัดส่วนของกรรมการที่ไม่เป็นผู้บริหารต่อกรรมการทั้งหมด) มีผลเชิงบวกต่อผลผลิตภาพของบริษัทในอุตสาหกรรมที่ตลาดแข่งขันไม่สมบูรณ์ Chen et al. (2009) พบว่า การกำกับดูแลกิจการที่ดีสามารถทดแทนความต้องการกฎหมายคุ้มครองผู้ลงทุน

ที่แข็งแกร่งได้ (Investor Protection) โดยพบว่า นักลงทุนยอมจ่ายค่าหุ้นที่แพงกว่าให้กับบริษัทที่มีการกำกับดูแลกิจการที่ดี โดยเฉพาะบริษัทในประเทศที่กำลังพัฒนา (Emerging Markets) ที่ถูกมองว่ากฎหมายคุ้มครองผู้ลงทุนยังไม่แข็งแรง การกำกับดูแลกิจการที่ดียังมีผลในการช่วยลดต้นทุนของส่วนของผู้อถือหุ้น (Cost of Equity) ของบริษัทที่มีการกำกับดูแลกิจการที่ดี หรือในงานวิจัยของ Bae และ Goyal (2011) ในเกาหลีที่พบว่า การกำกับดูแลกิจการที่ดีช่วยเพิ่มมูลค่าหุ้นของบริษัท หลังการเปิดเสรีของตลาดทุนเกาหลี (Equity market liberalizations) และมีสัดส่วนของผู้ลงทุนต่างชาติมากกว่าบริษัทที่มีการกำกับดูแลกิจการที่ไม่ดี

อย่างไรก็ตาม ในบางสถานการณ์เครื่องมือของการกำกับดูแลกิจการที่ดีก็มิได้ให้ผลตามที่คาดหวังกันไว้ ตัวอย่างเช่น งานวิจัยของ Eriens et al. (2012) พบว่า ก่อนวิกฤตเศรษฐกิจ บริษัทที่ประกอบธุรกิจเกี่ยวกับการเงินในยุโรปและสหรัฐอเมริกาที่มีสัดส่วนของผู้ถือหุ้นที่เป็นสถาบันการเงินสูงมีแนวโน้มที่จะผลักดันให้ผู้บริหารของบริษัทลงทุนในโครงการที่มีความเสี่ยงสูงเกินไปโดยไม่ได้คำนึงต้นทุนที่อาจเกิดขึ้นจากการล้มละลายของสถาบันการเงิน ผลคือ บริษัทที่มีโครงสร้างแบบนี้ได้รับผลกระทบ (ทำให้ผลตอบแทนของหุ้นตก) อย่างมากในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจ และพบว่า บริษัทที่มีสัดส่วนของกรรมการอิสระสูงกลับมีการกระตุ้นให้บริษัทออกหุ้นเพิ่มทุนในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจเพื่อให้มีบริษัทมีทุนเพียงพอและลดความเสี่ยงของการล้มละลายของบริษัท ซึ่งทำให้ผลประโยชน์ของผู้ถือหุ้นถูกโอนไปยังเจ้าหนี้ และเมื่อผลทำให้ผลตอบแทนของหุ้นตกลงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ในเวลาต่อมา นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่พยายามศึกษาความสัมพันธ์ของระบบการกำกับดูแลกิจการที่ดีกับสิ่งแวดล้อม เช่น งานวิจัยของ Yu Cong และ Freedman (2011) แต่ไม่พบหลักฐานความสัมพันธ์เชิงสถิติของทั้งสองสิ่ง

การที่ระบบการกำกับดูแลไม่อาจให้ผลอย่างที่ควรนั้น อาจจะไม่ได้เกิดขึ้นจากความบกพร่องของเครื่องมือในการกำกับดูแลที่กิจการจัดให้มี หากแต่สาเหตุสำคัญอันหนึ่งที่ทำให้กลไกบรรษัทภิบาลไม่เป็นไปตามทฤษฎีที่กล่าวมาแล้วนั้น เกิดจากผู้ที่มีบทบาทในระบบการกำกับดูแล (เช่น ผู้บริหาร คณะกรรมการตรวจสอบ ผู้สอบบัญชีหรือผู้ถือหุ้น เป็นต้น) ที่ขาดจริยธรรมและขาดความรับผิดชอบต่อนหน้าที่

ของตนต่อบริษัททำให้การนำเครื่องมือการกำกับดูแลกิจการที่ดีไปใช้เพื่อแสวงหาผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มของตนมากกว่าเป็นไปเพื่อประโยชน์ของบริษัท และทำให้เกิดผลเสียหลายแก่ผู้มีส่วนได้เสียอื่นๆ ในที่สุด

ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนในทางปฏิบัติ เช่น กรณีของบริษัทในประเทศที่ตลาดทุนพัฒนาแล้ว เช่น กลุ่มธุรกิจ Enron ในสหรัฐอเมริกา จนถึงตลาดทุนในประเทศที่กำลังพัฒนา เช่น บริษัท Satyam ในประเทศอินเดีย หรือการล่มสลายของกลุ่มธุรกิจเงินทุนในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจของไทยในปี พ.ศ. 2540 รวมถึงบริษัทในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยที่ผ่านมา เช่น บมจ.รอยเนท⁵ บมจ. เอส.อี.ซี. ออโต้เซลส์ แอนด์ เซอร์วิส⁶ และ บมจ.นิปปอนแพ็ค⁷ เป็นต้น โดยต้นตอที่สำคัญของปัญหาเกิดขึ้น ส่วนใหญ่มีสาเหตุร่วมกันคือ การทุจริตของผู้บริหารระดับสูงของบริษัทในการใช้ช่องโหว่ของระบบบรรษัทภิบาลรวมถึงมาตรฐานการบัญชีในการตกแต่งตัวเลขทางการเงินหรือยกยอกทรัพย์สินของบริษัท เพื่อผลประโยชน์ของส่วนตนและพรรคพวกของตน

กลไกและความจำเป็นของการมี "การกำกับดูแลกิจการที่ดี" ในตลาดทุนไทย

"หลักธรรมาภิบาล" เป็นเรื่องของแนวทางปฏิบัติที่ดี (Best Practice) ซึ่งหมายความว่า ถ้าไม่ปฏิบัติตามก็ไม่มีบทลงโทษทางกฎหมาย แต่เน้นการใช้บทลงโทษทางสังคมแทน เช่น ไม่มีใครอยากทำธุรกิจกับบริษัทที่ไม่มีการกำกับดูแลกิจการที่ดี เป็นต้น ดังนั้น การนำหลักการกำกับดูแลกิจการที่ดีเข้ามาใช้กับบริษัทจดทะเบียนของไทยจึงเป็นไปในลักษณะของการ "เชิญชวน" มากกว่าการบังคับ ดังจะเห็นได้จากนโยบายของทั้งตลาดหลักทรัพย์ฯ และ สำนักงาน ก.ล.ต. ที่พยายามส่งเสริมให้บริษัทจดทะเบียนฯ เห็นความสำคัญของการจัดให้มีการกำกับดูแลกิจการที่ดีขึ้นในบริษัทของตน

ตัวอย่างเช่น การประเมินและจัดอันดับบริษัทจดทะเบียนที่มี การกำกับดูแลกิจการที่ดีตามหลักสากล การให้รางวัลแก่บริษัทจดทะเบียนในด้านรายงานบรรษัทภิบาลดีเยี่ยม (Top Corporate Governance Report Awards) หรือ รางวัลบริษัท จดทะเบียนด้านความรับผิดชอบต่อสังคม (Best Corporate Social Responsibility Awards) เป็นต้น โดยผลการประเมิน จะถูกเผยแพร่ออกสื่อเพื่อให้ผู้ลงทุนรับทราบทั่วกัน

เนื่องจาก กรรมการบริษัทเป็นตัวจักรสำคัญในการขับเคลื่อนให้บริษัทมีการกำกับดูแลกิจการที่ดี หน่วยงานหลักๆ ที่เกี่ยวข้องกับตลาดทุน (เช่น สำนักงาน ก.ล.ต. และตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย) จึงร่วมมือกันจัดตั้ง สมาคมส่งเสริมสถาบันกรรมการบริษัทไทย (Thai Institution of Directors: IOD) ขึ้นตั้งแต่ปี 2542 โดยมีวัตถุประสงค์หลัก เพื่อให้ความรู้แก่ผู้ที่เป็นกรรมการบริษัทเกี่ยวกับหลักการเป็น กรรมการที่ดีตามมาตรฐานสากลและปลูกฝังจิตสำนึกให้ กรรมการ ตระหนักถึงหน้าที่และความรับผิดชอบต่อตนเองต่อ บริษัท รวมถึงการจัดกิจกรรมส่งเสริมในเรื่องนี้ด้วย เช่น โครงการประกาศเกียรติคุณ "คณะกรรมการแห่งปี" (Board of the Year Award) เป็นต้น ซึ่งหากความพยายามดังกล่าว จะสามารถสร้างความเข้าใจและปรับเปลี่ยนทัศนคติของ บุคคลในคณะกรรมการให้มองถึงประโยชน์ส่วนรวมและ ประเทศชาติก่อนประโยชน์ของตน รวมถึงสามารถสอดแทรก จริยธรรมเข้าสู่ใจของบุคคลเหล่านั้นทีละน้อย แม้ต้องใช้เวลาสักหน่อย ก็เป็นสิ่งที่น่าสนับสนุน และพัฒนาต่อเนื่องต่อไปอย่างจริงจัง เพราะการพัฒนาตัวบุคคลให้ลดละ ความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวซึ่งเป็นต้นเหตุของปัญหา (เช่น ความขัดแย้งทางผลประโยชน์) และหันมาทำเพื่อประโยชน์ ของส่วนรวมและประเทศชาติ น่าจะเป็นการป้องกันและ แก้ปัญหาที่จะทำให้ตลาดทุนไทยพัฒนาไปได้อย่างยั่งยืน และพอเพียงตามที่หวังกันไว้ อย่างไรก็ตาม เรื่องที่ต้อง

⁵ ในปี พ.ศ. 2546 สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (สำนักงาน ก.ล.ต.) ได้กล่าวโทษผู้บริหารระดับสูงของบริษัทรอยเนท ในหลายกรณี เช่น การที่ผู้บริหารมีเจตนาในการตกแต่งบัญชีเพื่อลวงบุคคลอื่น หรือการปกปิดข้อมูลการซื้อขายหลักทรัพย์ของผู้บริหาร รวมไปถึงการใช้ข้อมูลภายใน เพื่อซื้อขายหลักทรัพย์ ซึ่งเป็นการเอาเปรียบผู้ถือหุ้นและนักลงทุนรายอื่น เป็นต้น (อ้างอิง ข่าว ก.ล.ต. ฉบับที่ 6/2546)

⁶ ในปี พ.ศ. 2551 สำนักงาน ก.ล.ต. ได้กล่าวโทษผู้บริหารระดับสูงของ บมจ. เอส.อี.ซี. ออโต้เซลส์ แอนด์ เซอร์วิส เนื่องจาก การยกยอกทรัพย์สินของบริษัท โดยการจัดทำเอกสารเท็จ ในการสั่งซื้อสินค้า (รถยนต์) ที่ไม่มีอยู่จริง (อ้างอิง ข่าว ก.ล.ต. ฉบับที่ 84/2551)

⁷ ในปี พ.ศ. 2553 สำนักงาน ก.ล.ต. ได้กล่าวโทษผู้บริหารระดับสูงของ บมจ.นิปปอนแพ็ค เนื่องจาก การยกยอกทรัพย์สินของบริษัท รวมถึง การปลอมแปลงเอกสาร และการลงบัญชีไม่ตรงกับความเป็นจริง (อ้างอิง ข่าว ก.ล.ต. ฉบับที่ 33/2553)

ระวังในการพัฒนาตรงจุดนี้ คือ การทำความเข้าใจให้การกรรมการบริษัทตระหนักถึงวัตถุประสงค์นโยบายแท้จริงของการเรียนรู้และสามารถนำหลักการเป็นกรรมการที่ดีไปปรับใช้ในองค์กรของตน มิใช่เข้ามาเรียน เพื่อเอาใบประกาศนียบัตรติดมือกลับไปเท่านั้น ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างการทุจริตของผู้บริหารระดับสูงของบริษัทจดทะเบียนที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ผลสำรวจการกำกับดูแลกิจการบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ (SET) และตลาดหลักทรัพย์ใหม่ (MAI) ประจำปี 2554 ซึ่งจัดทำโดย IOD และประเมินตามหลักการ กำกับดูแลกิจการของบริษัทจดทะเบียนดังที่ได้กล่าวมาแล้ว 5 หมวดหลัก พบว่าตลอดสิบปีที่ผ่านมาบริษัทจดทะเบียน ไทยมีการพัฒนาในเรื่องการจัดให้มีการกำกับดูแลกิจการที่ดีอย่างต่อเนื่องในทุกหมวด อย่างไรก็ตาม พบว่าหมวดสิทธิของผู้ถือหุ้นเป็นหมวดที่ได้รับความใส่ใจและมีคะแนนมากที่สุดมาโดยตลอด ในขณะที่หมวดที่ได้รับความสนใจจากบริษัทจดทะเบียนน้อยได้แก่ บทบาทของผู้มีส่วนได้เสียอื่น ซึ่งจุดนี้ อาจต้องอาศัยเวลามากกว่านี้ในการชี้ชวนให้บริษัทจดทะเบียน เห็นถึงประโยชน์ที่ตนจะได้รับจากการคุ้มครองประโยชน์ของผู้มีส่วนได้เสียอื่นโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องเกี่ยวกับสังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งอาจมีต้นทุนค่าใช้จ่ายในการจัดการที่สูงและมีผลตอบแทนเป็นรูปธรรมที่ไม่ชัดเจนในระยะเวลานี้⁸

สรุปคือ แม้ว่าการให้ความสำคัญกับการกำกับดูแลกิจการที่ดีในตลาดทุนไทยจะเกิดขึ้นจากวิกฤตเศรษฐกิจเมื่อปี 2540 เป็นเหตุ แต่ก็เป็นจุดที่ทำให้หลายฝ่ายหันกลับมามองที่ "ต้นตอ" ของปัญหาที่เกิดจากการมุ่งแต่พัฒนาเศรษฐกิจไปสู่ระบบทุนนิยมที่มีความมั่งคั่งเป็นตัววัดความสำเร็จโดยละเลยที่จะพัฒนาจริยธรรมในบุคคลพร้อมกันไปด้วย ดังนั้น วิกฤตเศรษฐกิจในครั้งนั้น ถือเป็นโอกาสทองของการกระตุ้นให้ทุกฝ่ายหันมาใส่ใจกับหลักการพื้นฐานที่บริษัทควรจะมีอยู่แล้วให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น และแม้ว่าในช่วงแรกๆ อาจถูกตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับการกำกับดูแลกิจการที่ดีนั้นเป็นเพียงการสร้างภาพลักษณ์ภายนอกของบริษัทจดทะเบียนเท่านั้น

เพราะยังไม่มีผลที่เห็นได้เป็นรูปธรรมชัดเจนว่าใครจะได้ประโยชน์บ้าง แต่ในระยะยาวเมื่อการกำกับดูแลกิจการที่ดีกลายเป็นเรื่อง "ธรรมดา" พื้นฐานที่อยู่ในจิตสำนึกของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เริ่มตั้งแต่กรรมการ ผู้บริหาร ผู้ถือหุ้น ไปจนถึงผู้มีส่วนได้เสียอื่นๆ ถึงตอนนั้น บริษัทจดทะเบียนๆ ที่ไม่มีการกำกับดูแลกิจการที่ดีจะกลายเป็น "ของแปลก" ที่ขายได้ยากและต้องออกจากธุรกิจไปในที่สุด

ดังนั้น หากมีใครถามว่าระบบการกำกับดูแลกิจการที่ดีเป็นสิ่งที่จำเป็นในการพัฒนาตลาดทุนของไทยหรือไม่ คงต้องย้อนถามว่า แล้วคุณต้องการเห็นตลาดทุนของไทยเป็นอย่างไร หากเป้าหมายเป็นเพียงเพื่อตกแต่งให้ตลาดทุนดูดีในสายตานักลงทุน หรือเป็นการขายผ้าเอาหน้ารอดไปก่อนเท่านั้น คงต้องตอบว่าจะมีหรือไม่ก็ตาม ผลในระยะยาวคงไม่แตกต่างกัน และยังมีโอกาสที่จะต้องเจอกับประวัติศาสตร์เศรษฐกิจที่คอยย่ำรอยเดิมๆ แต่หากปรับเป้าหมายใหม่ คือ การพัฒนาตลาดทุนที่ยั่งยืน มีประสิทธิภาพ โปร่งใส เป็นธรรม ไม่ให้ด้อยไปกว่าตลาดทุนอื่นๆ ทั่วโลกอย่างแท้จริงแล้ว การกำกับดูแลกิจการที่ดี ก็เป็นหลักการที่จำเป็นต้องส่งเสริมสนับสนุนให้มีขึ้นเป็นรูปธรรม รวมถึงการปลูกฝังจริยธรรมเข้าไปในจิตสำนึกของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกๆ ฝ่าย ทั้งภายในตัวบริษัทจดทะเบียนๆ เริ่มตั้งแต่ กรรมการ ผู้บริหาร ผู้ถือหุ้น และพนักงาน และภายนอกบริษัทจดทะเบียนๆ เช่น นักลงทุน เจ้าหนี้ ผู้สอบบัญชี สถาบันการเงิน หน่วยงานกำกับดูแล และสังคมแวดล้อมอื่น ซึ่งต้องช่วยกันสอดส่องดูแล และผลักดันให้ระบบการกำกับดูแลกิจการที่ดีขับเคลื่อนอย่างมั่นคง ไม่ใช่ผลภะระไปให้แก่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

เวลาเป็นเครื่องพิสูจน์แล้วว่าตลาดแข่งขันเสรีอย่างแท้จริง ตามหลักการของระบบทุนนิยมไม่อาจมีขึ้นในโลกความเป็นจริงที่ผู้คนที่ยังคงมี "ความอยาก" ที่ไม่มีขีดจำกัดเป็นตัวขับเคลื่อนการกระทำ โดยพิจารณาได้จากการข้อมูล

⁸ ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยให้รางวัลผู้บริหารสูงสุดเป็นประจำทุกปี ในปี 2555 มีการประกาศรายชื่อผู้บริหารสูงสุดที่ผ่านการคัดเลือกให้มีสิทธิได้รับรางวัลผู้บริหารสูงสุดจำนวน 6 คน โดยรางวัลผู้บริหารสูงสุดนี้ มุ่งถึงผู้บริหารที่สามารถนำธุรกิจไปสู่ผลประโยชน์ที่เลิศมากกว่าความรับผิดชอบของธุรกิจที่มีต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งหากพิจารณาอย่างผิวเผินรางวัลผู้บริหารสูงสุดประจำปีนี้จะขัดแย้งกับสิ่งที่ IOD พยายามจะทำให้เกิดขึ้นอยู่ในขณะนี้ (ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. 2555. http://www.set.or.th/th/news/issuer_activities/setawards/files/NewsRelease_SETAwards_Oct30.pdf (20 มีนาคม 2556))

การผูกขาดด้านการตลาดที่กระจุกตัวอยู่ในบริษัทเพียงไม่กี่ราย "ธรรมาภิบาล" เป็นเหมือนกรอบที่วางไว้เพื่อจำกัดไม่ให้รอยรั่วของระบบทุนนิยมใหญ่กว่าเดิม และเพื่อลดความเสียหายต่อส่วนรวมอันอาจเกิดขึ้นจากการแสวงหาผลประโยชน์จากรอยรั่วนั้น

สำหรับตลาดทุนของประเทศไทยซึ่งเป็นกลไกหนึ่งของระบบทุนนิยม โดยในทางทฤษฎีการกำกับดูแลกิจการที่ดีเข้ามามีบทบาทสำคัญเพื่อช่วยลดปัญหาความขัดแย้งทางผลประโยชน์ของผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่ายและเพื่อให้ทุกฝ่ายได้รับประโยชน์ที่ควรจะได้อย่างเท่าเทียมกัน แต่สิ่งที่ทำลาย คือการกำกับดูแลกิจการที่ดี ไม่ใช่กฎหมาย ไม่มีบทลงโทษทางกฎหมาย และไม่มีรูปแบบที่ตายตัว ต้องมีการดัดแปลงและปรับใช้ตามความเหมาะสมของสภาพแวดล้อมของแต่ละบริษัทในแต่ละประเทศ ดังนั้น ความสำเร็จของการนำหลักการกำกับดูแลกิจการมาใช้ คงต้องอาศัยความเข้าใจ (ถึงประโยชน์) ความร่วมมือ และความตั้งใจจริงของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับตลาดทุนในการนำหลักการนี้ไป "ปฏิบัติ" อย่างจริงจัง เพื่อให้เกิดผลที่เป็นรูปธรรม ซึ่งมีคำถามต่อมาว่า ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยได้ใช้ความพยายามผลักดันเรื่องนี้อย่างจริงจังแค่ไหน ซึ่งบทความนี้จะขอฝากประเด็นสรุปเพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องนำไปพิจารณา ได้แก่ 1) มีนโยบายส่งเสริมให้มี มอก. 26000 แต่ธุรกิจเอกชนกลับให้ความสนใจน้อย เป็นเพราะสาเหตุใด และควรส่งเสริมให้มีมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมต่อไปหรือไม่ 2) การให้รางวัลประจำปีในด้านต่างๆ นั้น สนับสนุนและสอดคล้องกับนโยบายหลักที่ตลาดหลักทรัพย์ฯ หรือประเทศไทยต้องการให้เกิดขึ้นหรือยัง มีบริษัทให้ความสนใจในรางวัลเหล่านี้มากน้อยแค่ไหน และบริษัทที่ได้รับรางวัลไปแล้วเกิดผลอย่างไรต่อไปในอนาคต 3) นโยบายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสนับสนุนซึ่งกันและกัน หรือขัดแย้งกันเอง เช่น รางวัลผู้บริหารสูงสุดกับนโยบายของ IOD สอดคล้องกันหรือไม่ แล้วจริงๆ ต้องการให้ผู้บริหารสูงสุดขององค์กรธุรกิจในประเทศไทยเป็นอย่างไร และ 4) ปัจจุบันรัฐบาลและหน่วยงานกำกับดูแลได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาปลูกฝังจิตสำนึกของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายในหน้าที่ความรับผิดชอบของตนต่อตลาดทุน ต่อสังคมส่วนรวม และประเทศชาติโดยหวังผลเป็นรูปธรรมมากน้อยและจริงจังแค่ไหน

ดังนั้น หากจะเปรียบเทียบ การกำกับดูแลกิจการที่ดีก็เหมือนกับการที่บุคคลมี "ศีล" ในพระพุทธศาสนา ที่แปลว่า "ปกติ" ซึ่งเป็นเรื่องปกติของทุกคน โดยมีเจตนาและความตั้งใจที่เข้มแข็งในการรักษาความเป็นปกตินี้โดยไม่ต้องมีใครมาบังคับ ซึ่งหากสามารถปลูกฝังจิตสำนึกในเรื่อง "ศีล" ให้อยู่ในใจของผู้คนแล้ว คงไม่จำเป็นต้องมีการสร้างหลักการอะไรขึ้นมาให้ยุ่งยาก เศรษฐกิจ สังคม ประเทศชาติ ก็สามารถเข้าสู่สภาวะการพัฒนาอย่างยั่งยืนและพอเพียงได้ เช่นเดียวกัน หากโลกธุรกิจยังคงเต็มไปด้วยผู้คนที่แสวงหาช่องทางในการดักตวงผลประโยชน์จากช่องว่างของระบบทุนนิยมแล้ว การกำกับดูแลกิจการที่ดีเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องทำให้มีขึ้นในระบบทุนนิยมเพื่อให้โลกธุรกิจดำเนินไปได้อย่างที่ไม่เบียดเบียนกันจนเกินพอดี แต่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรต้องเพิ่มความพยายามในการผลักดันเรื่องนี้อีกมากและทำให้เห็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนมากกว่าที่มีอยู่ในปัจจุบัน และท้ายที่สุดนี้ ความสำเร็จอย่างยั่งยืนของตลาดทุนไทย คงต้องอาศัยทั้งการจัดให้มีการกำกับดูแลกิจการที่ดีควบคู่ไปกับการปลูกฝังจริยธรรมในผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายให้มีจิตสำนึกและความรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ของตนต่อตลาดทุน ต่อสังคมส่วนรวม และต่อประเทศชาติจึงจะยังประโยชน์ของการกำกับดูแลกิจการที่ดีให้เกิดขึ้นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนขึ้นในระยะยาวตามวัตถุประสงค์ของการพัฒนาตลาดทุนไทย

บรรณานุกรม

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. สืบค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2556 จาก http://www.ertc.deqp.go.th/ertc/index.php?option=com_content&task=view&id=1188

จรรยาพร ธรณินทร์ 2553. **ความหมายและหลักการของคุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรม และธรรมาภิบาล.** (ออนไลน์). สืบค้นเมื่อ 3 มิถุนายน 2555 จาก <http://www.charuaypontorranin.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=5375831&Ntype=6>

- ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. 2549. **หลักการกำกับดูแลกิจการที่ดีของบริษัทจดทะเบียน ปี 2549.** ศูนย์พัฒนาการกำกับดูแลบริษัทจดทะเบียน ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย, กรุงเทพมหานคร.
- ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. 2555. **News Release.** ฉบับที่ 126/2555. สืบค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2556 จาก http://www.set.or.th/th/news/issuer_activities/setawards/files/NewsRelease_SETAwards_Oct30.pdf
- สมาคมส่งเสริมสถาบันกรรมการบริษัทไทย. 2554. **ผลสำรวจการกำกับดูแลกิจการบริษัทจดทะเบียน ประจำปี 2554.**
- Agnes W.Y. Lo, Raymond M.K. Wong and Michael Firth. 2010. Can corporate governance deter management from manipulating earnings? Evidence from related-party sales transactions in China. *Journal of Corporate Finance*, 16(2), 225-235.
- David H. Erkens, Mingyi Hung and Pedro Matos 2012. Corporate governance in the 2007-2008 financial crisis: Evidence from financial institutions worldwide. *Journal of Corporate Finance*, 18(2), 389-411.
- Gloria Y. Tian and Garry Twite. 2011. Corporate governance, external market discipline and firm productivity, *Journal of Corporate Finance*, 17(3), 403-417.
- Kee-Hong Bae and Vidhan K. Goyal. 2010. Equity market liberalization and corporate governance, *Journal of Corporate Finance*, 16(5), 609-621.
- Kevin C.W. Chen, Zhihong Chen and K.C. John Wei. 2009. Legal protection of investors, corporate governance, and the cost of equity capital. *Journal of Corporate Finance*, 15(3), 273-289.
- OECD. 2004. **OECD Principles of Corporate Governance.** Organization for Economic Co-Operation and Development, OECD Publications Service, Paris.
- Yu Cong and Martin Freedman. 2011. Corporate governance and environmental performance and disclosures. *Advances in Accounting*, 27(2), 223-232.
- Wiwattanakantang Y. 2001. Controlling shareholders and corporate value: Evidence from Thailand. *Pacific-Basin Finance Journal*, 9(4), 323-362